

גליון תשצז + ערש"ק פרשת בראשית

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

לא הי' צריך להתחיל את התורה מבראשית!?

מה מתרחש בעולם ביום השבת?

גדר חיוב ידיעת ה'

כיצד להתמודד עם אתגרים בעבודת ה'?

קובץ זה יוצא לאור
לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע
הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאנץ
ס. פאולז ברוזל
נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א
תנצב"ה

מכון אור החסידות
 סניף ארץ הקודש
 ת.ד. 2033
 כפר חב"ד 6084000
 03-738-3734
 Likras@likras.org

Or Hachasidus
 Head Office
 1469 President St. #BSMT
 Brooklyn, NY 11213
 United States
 (718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייזס, הרב אליהו שווייכה

לקראת שבת

מה 'לא מתאים' לחסיד?

אחד מפתגמי הקודש שאמר אבי – המשיך כ”ק אאמו”ר הרה”ק – בהתוועדות שמחת בית השואבה, חול המועד סוכות תרל”ח, הוא המאמר הבא:

האדם באשר הוא אדם, צריך להתחשב בכל עניניו וסדר הנהגתו, אם הדבר מתאים או לא מתאים, וה'לא מתאים' של רוחניות צריך להיות על כל פנים כמו ה'ולא מתאים' של גשמיות.

לא מתאים שבעל-הבית לא ילמד כל יום גמרא, כמו שלא מתאים להיות לבוש במלבושים לא יפים.

לא מתאים לחסיד שלא ילמד כל יום פרק תניא.

לא מתאים לחסיד שלא להיות שקוע בתיקון המידות, לא מיבעי שלא עושים בתוקף בהעברת המדות רעות, אלא גם לא מתאים לחסיד שלא לפעול בעילוי המדות.

לא מתאים לחסיד שלא להיות עוסק בעבודת התפילה. ואין המכוון למחוא כפיים ולדפוק באצבע צרידה, אלא לתפילה בהתקשרות, שאז משתקפים בניגון החב”די הגעגועים הנכונים להרגש אלקי.

לא מתאים לחסיד להיות מסור ונתון בעניני מסחר, ובודאי באם הטרדא בענייני המסחר גורמת לו חלילה לשכוח מהאמת הגמורה ש'ברכת ה' היא תעשיר'.

לא מתאים לחסיד שלא להיות עוסק בעבודה של קריאת שמע שעל המטה ולהירדם עם כל האבק או בכל הבוץ של עבודת היום, ולחלום על מילי דכדיבין, שהממונה על החלומות מכבדו בהם.

אחד מסדרי ההנהגה של רבנו הזקן הוא, שחסידים יערכו התוועדויות חסידיות, ובהתוועדויות אלו צריכים להשתתף כל החסידים, כעשיר כעני, הן בגשמיות והן ברוחניות, וכוח הרבים כמו גם זכות והבטחת ברכת רבנו הזקן הם בעזרת החסידים.

אופן הפעולה של "עצמי"

התוועדות של אבי – המשיך כ”ק אאמו”ר הרה”ק – היתה מעוררת בשומע את כוח הנשמה, שכל אחד לפי מהותו הסיק והחליט בתיקון העבר ובסדר הנהגה על להבא.

רוצה אני – אמר לי הוד כ”ק אאמו”ר הרה”ק – שיהי' לך מושג באופן הפעולה כפי ש”עצמי” פועל, שמהתוועדות הקצרה של שמחת בית השואבה יצאו בהחלטה של תשובה ועבודה, כל אחד לפי ערכו.

אחד מהאורחים אז הי' חנווני עשיר מפולוצק, קראו לו חיים נעמעסאוו, בעל הבית מבוסס, שבע בבני חיי ומזוני, ומהדיבורים האמורים בהתוועדות שמחת בית השואבה, יצא שבור.

^(תרגום מסה”ש ה'ש"ת עמ' 143–144)

פתח דבר

בעזה"י.ת.

לקראת שבת קודש פרשת בראשית, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי', את קונטרס **'לקראת שבת'** (גליון תשצו), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ”ק אדמו”ר מליובאוויטש זצוקלה”ה נבג”מ זי”ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע”י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו”ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע”פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו”ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה”ר שנוכה לקיום היעוד “כי מלאה הארץ דעה את ה'”, ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא, מכון אור החסידות

תוכן ענינים

מקדא אני דודש.....ב

לא הי' צריך להתחיל את התורה מבראשית?

איך אפשר לומר שהתורה לא היתה צריכה לכתוב ענין בריאת העולם ? / איך היינו יודעים מצות מילה ופו”ר אם התחלת התורה הייתה 'החודש הזה לכם'? / ביאור נפלא בקושיית רש”י “לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם”

^(ע”פ לקטי שחת חב”ה עכ’ 14 ואילך)

פנינים ⚡ עיונים וביאורים קצריםה
איך יתכן שמעשה בראשית לא הי' כתוב בתורה? ^(ע”פ לקטי שחת חב”ה עכ’ 2 ואילך)

לאן נעלם דיבורו של הנחש? ^(ע”פ לקטי שחת ח”י עכ’ 18 ואילך)

יינה של תודה.....ו
תשובה בכל יום מחדש

האם העולם נברא “על מליאתו” או “צריך עשיי” ותיקן ? / מדוע צריך לחזור בתשובה כל יום ? / איך יתכן שצדיקים אומרים בשמונה עשרה “סלח לנו” ? / ומה מתרחש בעולם ביום השבת?

^(ע”פ לקטי שחת חב”ה עכ’ 14 ואילך)

פנינים ⚡ דרוש ואגדהי
ליותן ובן זוג – קנה לך חבר ^(ע”פ לקטי שחת חב”ה עכ’ 16 ואילך)
חשיבות רגע אחד ^(ע”פ לקטי שחת חב”ה עכ’ 33 ואילך)

חידושי סוגיותיא
חיוב ידיעת ה'

מתמה איך כתב הרמב”ם לרבים מעשה מרכבה ומעשה בראשית אף שהדגיש שאין ראוי לכל אחד לטייל בפרדס / מקשה איך יוכלו הרבים האסורים לעסוק בעניני פרדס לבוא לקיום מצוות אהבה ויראה וכן ידיעת ה' ויחודו כו' אחר שכתב הרמב”ם שזוהי הדרך לקיומן / מחלק בין ידיעה כללית המספקת לקיום מצוות הנ”ל לבין גדר טיול בפרדס

^(פניני בנחם חז”ל סי’ ב – ע”פ לקטי שחת חב”ו עכ’ 114 ואילך)

תורת חייםיד
כיצד להתמודד עם אתגרים בעבודת ה'?

דרכי החסידותטז
“לא מתאים לחסיד שלא ילמד כל יום פרק תניא”

מקרא אני הדרש

ביאורים בפשוטו של מקרא

המדרש מדרש
לעילוי נשמת
האשה החשובה מרת
רחמה חי' פחמא ע"ה
בת יכלהמ"א ר' חוב
ביסטריצק
ולובת משפחתה שדח

לא הי' צריך להתחיל את התורה מבראשית?

איך אפשר לומר שהתורה לא היתה צריכה לכתוב ענין בריאת העולם? / איך היינו יודעים מצות מילה ופ"ר
אם התחלת התורה הייתה 'החודש הזה לכם' / ביאור נפלא בקושיית רש"י "לא הי' צריך להתחיל את
התורה אלא מהחודש הזה לכם"

בפירוש רש"י בתחילת פרשתנו, פרשת בראשית:

"אמר רבי יצחק: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החודש הזה לכם', שהיא
מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל; ומה טעם פתח ב'בראשית'? משום 'כח מעשיו הגיד
לעמו' לית להם נחלת גוים'. שאם יאמרו אומות העולם 'לשמים אתם, שכבשתם
ארצות שבעה גוים' – הם אומרים להם: 'כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה, ונתנה
לאשר ישר בעיניו. ברצונו נתנה להם, וברצונו נמלה מהם ונתנה לנו'".

והנה, בדברי רש"י אלו האריכו מאוד במפרשים; וכאן יתבארו בעז"ה תחילת דבריו (ע"פ
דברי המפרשים ובתוספת נופך).

ב. רש"י מתחיל בקושיא – "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החדש הזה לכם'
שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית"; ויש לחקור בהכנת
קושיא זו, דיש לפרשה בשני אופנים:

האחד, שהקושיא היא על הסדר – מדוע הקדימה התורה את הפרשיות שמ"בראשית"
ואילך לפני פרשת "החדש הזה לכם"; והשני, שהקושיא היא על הכתיבה עצמה – מדוע
בכלל כתבה התורה פרשיות אלו, ולא די לה בכל הפרשיות שמ"החדש הזה לכם" ואילך
(ותו לא).

וכד דייקת בלשון רש"י – לכאורה משמע שכוונתו להאופן הא', שהרי רש"י מדייק

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה' מכ"ק אדמו"ר
מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

המדרש מדרש
לעילוי נשמת
הרה"ת משה ווער
לאה שדח בייטריצק
לחיים מאושרים בכל
בשמינות וברוחניות

"לא מתאים לחסיד שלא ילמד כל יום פרק תניא!"

האדם באשר הוא אדם, צריך להתחשב בכל עניניו וסדר הנהגתו, אם הדבר מתאים או לא מתאים,
וה'מתאים ולא מתאים' של רוחניות צריך להיות על כל פנים כמו ה'מתאים ולא מתאים' של גשמיות

...הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש הי' עורך באחד מלילות חול המועד סוכות התוועדות של
שמחת בית השואבה.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרש"ב נ"ע] אמר: אצל אבי [אדמו"ר מוהר"ש] היו כל
הענינים, הן בדיבור והן בכתב, בצורה של מועט המחזיק את המרובה. שכך הוא הסדר
של "פנימי" ובפרט של "עצמי". "פנימי" אינו זקוק להקדמות ולהצעות, "פנימי" ניגש
ישר לעיקר בלי הקדמות, ובפרט "עצמי". יתרון המעלה של "פנימי" על "עצמי" הוא בכך
ש"פנימי" מסביר בטעמי השכלה, ו"עצמי" מאיר.

הענינים אצל אבי – המשיך כ"ק אאמו"ר הרה"ק – היו בדרגא של מועט המחזיק את
המרובה. מועט בזמן ובמלים ומרובה באור, והמועט בזמן החזיק את המרובה באור.

מהאור של אבי נעשה אצל המקבל השומע מאור, אימרה של אבי האירה וגילתה אצל
החסיד המקבל את אור הנשמה.

אבי – המשיך כ"ק אאמו"ר הרה"ק – מדבר פיסקא פיסקא. כל פיסקא היא אור פנימי
ואור עצמי ממאמר ארוך ומסודר בהשכלה, הסברה ועבודה. בכל פיסקא הי' משום סדר
לשומע המקבל בפנימיות בדרך החיים של עבודת החסידים, למשך שנים.

כיצד להתמודד עם אתגרים בעבודת ה'?

מאמץ תמידי להתקדם בלימוד התורה וקיום המצוות

...לאחר שלא שמעתי ממך זמן רב, קבלתי את מכתבך . . . בו אתה כותב ראשי פרקים מחיך מאז מכתבך הקודם, וגם על דבר מצבך בעניני תורה ומצוות.

באופן כללי, הבעיות עליהן אתה כותב בקשר להנ"ל הן מאופיי המקשה לדון עליהן במכתב. אבל אין צורך לכך מכיון שיש הרבה יחידים מאנ"ש ב... שיכולים לברר את השאלות שאתה מעלה במכתבך.

ברצוני להעיר כאן כמה הערות כלליות:

(א) לימוד התורה וקיום המצוות חייבים להיות באופן של 'נעשה' לפני 'נשמע', כפי שהתורה מלמדת אותנו בקשר למתן תורה שנחגג בקרב. במילים אחרות, חייבת להיות קבלת עול ללא תנאי לה' בקיום מצוותיו. ועובדה היא שמעשה קיום המצוות ע"פ קבלת עול כזו נותן הבנה חדשה בענין המצוות ומאפשר להבין ולהשיג חלק ממשמעותם וחשיבותם הפנימיות.

(ב) מוכרח להיות מאמץ תמידי להתקדם בלימוד התורה ובקיום המצוות, ברוח של יראת שמים, ו[אז] אור התורה והמצוות יעקור בהדרגה את חשכת היצר.

(ג) המקום הנכון ללימוד התורה הוא הישיבה וסביבה שבה מדה הכי מרובה של יראת שמים.

סיוע למי שאיתן בדעתו להיטהר

(ד) ללא הבט על קשיים שיהיו, אמיתיים או דמיוניים, יש לזכור את ההבטחה האלוקית ש"הבא (- מי שאיתן בדעתו) ליטהר (את עצמו) מסייעין לו (מלמעלה)". כאשר יש דעת תקיפה באמת להתקדם, בקרוב יתברר שהמכשולים שבעבר נראו שהם כה גדולים הם למעשה אחרי הכל לא כל כך גדולים, או אפילו אינם קיימים.

(ה) לגבי הפיתוי הפרטי שאתה מזכיר, הדרך להתגבר עלי' היא לא ע"י האבקות איתה או עיסוק בויכוח במחשבה וכו', אלא ע"י "היסח הדעת", כלומר, בכל פעם שהמחשבה או הפיתוי עולה, להסיח אותה מדעתך מיד, ע"י עיסוק דעתך בדבר אחר שאינו קשור לזה לגמרי, והכי טוב להעסיק את הדעת בענין של תורה ומצוות, כי אפילו "מעט אור דוחה הרבה חושך".

מכיון שאנו נמצאים כעת בתוך ימי הספירה, בטח אתה יודע שענינה הפנימי של ספירת ימי העומר הוא לבטא כמיהתנו וחפצנו למתן תורה הבא מיד בסוף הספירה. יש צורך שהרגשה זו לא תשאר מוגבלת ללב, אלא צריכה להתבטא בחיי היום יום במסירות וסקידה הולכות וגוברות בלימוד התורה וקיום המצוות. אני מקווה שזו תהי' החוויה היומיומית שלך, וגם שתשתמש בהשפעתך הטובה על חבריך בכיוון זה, במילוי הוראת חכמינו שאהבת ישראל היא כלל גדול בתורה.

מקווה לשמוע ממך בשורות טובות.

בברכה.

(מכתב כ"ב אייר ה'תשכ"ד, תרטם מאנגליה)

לקראת שבת

ה

ואומר "לא היה צריך להתחיל את התורה . . . ומה טעם פתח בבראשית"; ומשמעות הלשון היא, שלא הוקשתה לו עצם הכתיבה של פרשת "בראשית" (והפרשיות הבאות), אלא כל הקושיא היא למה פתחה התורה בבראשית, בשעה שהתחלת ופתיחת התורה צריכה להיות ב"החדש הזה לכם" שהיא "מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל".

אמנם בעיון הראוי נראה ברור, שכוונת רש"י (לפי פשוטה) היא כהאופן הב', שהקושיא היא על עצם הכתיבה של פרשת "בראשית" והפרשיות הבאות; ודוקא בדרך זו תובן אריכות לשונו: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם" - היינו, שכל הפרשיות שלפני כן לא הוצרכו להיכתב כלל בתורה.

ועוד זאת, שאם נלמד כהאופן הא' - אינו מובן פשר התירוצ "שאלו יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם כו'": הרי גם אילו היו פרשיות אלו נכתבות לאחרי "החדש הזה לכם", יש תשובה מספקת לטענת האומות "לסטים אתם" (שהרי לאומות העולם בוודאי אין נפק"מ היכן כתוב דבר זה שהקב"ה ברא את העולם, אם בתחילת התורה, בסופה או באמצעה!) - ואם כן, מה הועיל התירוצ לקושיא "מה טעם פתח בבראשית"?

ועל כרחך צריך ללמוד, שקושיית רש"י היתה שענינים אלו לא יהיו כתובים כלל, שדוקא לפ"ז מובן התירוצ - שכתבתם נועדה לתת תשובה לטענת אומות העולם;

וזה ש"פתח בבראשית" - כלומר: זה שהציבה התורה ענינים אלו בתחילת התורה - אינה קושיא מעיקרא (לפי "פשוטו של מקרא"), כי רוב הענינים שבתורה נכתבו לפי סדר הזמנים, כך שאין פלא בזה שעניני הבריאה (שמוקדמים הם לשאר הענינים) מופיעים בתחילה.

[וכן מפורש בפירושו רש"י לתהלים (קיא, ו), על הפסוק (שמביא רש"י כאן) "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים": "כתב לישראל מעשי בראשית שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם וכו'"] - הרי שאילולי הטעם ד"שלא יוכלו כו'" לא היה הקב"ה כותב כלל מעשי בראשית].

ג. אמנם מעתה צריך ביאור בהסברת הקושיא: איך אפשר להעלות על הדעת שלא יכתבו פרשיות אלו כלל - הלוא "בראשית ברא אלקים גו'" הוא שורש האמונה, ואם אינו מאמין בזה הרי הוא כופר בעיקר!

יתירה מזו: הרי בספר בראשית (שלפני "החדש הזה לכם") יש כמה מצוות, כמו פריה ורביה, מילה וגיד הנשה - ואם כן, אם תתחיל התורה ב"החדש הזה לכם", לא יופיעו בתורה מצוות אלו כלל?

[ואם בנוגע למילה י"ל שהיינו יודעים זה מהכתוב בפ' תזריע (יב, ג) "וביום השמיני ימול גו'", הרי המצוות של פריה ורביה וגיד הנשה כתובות הנה רק בספר בראשית].

ד. והביאור בזה:

ייחודיותם והבדלתם המוחלטת של בני ישראל משאר האומות – בנוגע לתורה ומצוות – נעשתה בשעת מתן תורה, שאז נאמר לראשונה "והייתם לי סגולה מכל העמים" (יתרו יט, ה); ובכללות יותר, התחילה הבדלה זו כבר ביציאת מצרים, מאחר שתכליתה הוא מתן תורה (שמות ג, יב ובפרש"י), ואז נצטוו בני ישראל במצות "החודש הזה לכם".

ואף שמצינו זמן רב לפני יציאת מצרים שבני אברהם יצחק ויעקב נצטוו במצוות מיוחדות שלא נצטוו בהם שאר האומות (וראה פרש"י לך יז, יט): מילה וגיד הנשה – הנה מצוות אלו נצטוו בהם לא בתור עם ישראל כאומה נבדלת (שאינה בכלל "בני נח"), אלא רק כסוג מסויים בתוך "בני נח" גופא.

[וע"ד שמצינו לאחר מתן תורה, שנצטוו בני ישראל להתייחס לבני עשו, עמון ומואב באופן שונה משאר האומות (בס' דברים: ב, ד-ט; כג, ד-ט) – דאין הפשט בזה שיצאו אומות אלו מכלל "בני נח", אלא רק שבנוגע לפרטים מסויימים יש הבדל ביניהם ותו לא].

וזהו פשר הקושיא שברש"י, ש"לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם": כיון ש"תורה" עניינה הוא ציוויים והוראות (זח"ג נג, ב; גור ארי' ריש פרשתנו בשם הרד"ק) שניתנו לנו בתור עם ישראל – הרי כל הציוויים וההוראות שלפני זה, כאשר עדיין לא היה "עם" מיוחד של בני ישראל (והיו רק סוג מיוחד בתוך "בני נח" גופא), אינם שייכים ל"תורה" שעניינה הוראות לעם ישראל.

ואף שיש הכרח בכתיבת עניני הבריאה וכו' – הרי זה היה צריך להיכתב בספר בפני עצמו, או להישאר במסורה (כמו שבע מצוות בני נח שלפני מתן תורה), ולא בתוך ה"תורה" עצמה.

ה. ועל זה מתרץ רש"י, שהטעם שפרשיות אלו נכתבו בתורה הוא משום שיש בהן הוראה ליהודים בתור "עם ישראל" (כפי שהם לאחר מתן תורה) – שיידעו להשיב לטענת האומות "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים".

ונראה להוסיף עוד, שבנוסף לכוונת התורה שידעו ישראל מה להשיב לטענת האומות, יש בזה גם הסברה עבור בני ישראל עצמם, שלא יחששו שיש בכיבוש הארץ משום גזל. וכן מורה דיוק הלשון "הגיד לעמו לתת להם" – ולא "הגיד לבני אדם" וכיוצא בזה (אף שיש לפרש ש"הגיד לעמו" כדי שידעו מה להשיב לאומות העולם), היינו, שהמטרה בזה היא שלא יקשה בעיני עמו איך ניתנה להם נחלת אחרים.

חובה גמורה על כל או"א ללמוד ד' פרקים אלו כדי שיוכל לקיים החמש מצוות עשה המבוארות בהם. ואף שלא יבין הענינים לעומקן ועל בורין, מכל מקום גם הבנה פשוטה ושטחית מספיקה בשביל קיומן.

ועד"ז לענין קיום מצוות אהבת ה' ויראתו שאודותן כותב (בפ"כ ה"ב) דהמתבונן "במעשיו וברואיו כו'" יבוא להרגיש אהבה ויראה, ולכן הולך ומבאר בפרקים ב-ד "מעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים", הנה גם בענינים אלו אין צורך בהבנה עמוקה ורחבה כדי להוליד אהבה ויראה, וגם מי שמבין קצת ובאופן שטחי מנפלאות הבריאה, יכיר כי גדול ה' ומהולל מאד, ויבין קטנות ושפלות האדם, וממילא ישתוקק להתקרב אל ה', ובזה כבר קיים מצות האהבה.

ולדוגמא: בפרק א (ה"ז) ביאר הרמב"ם ענין אחדות ה' ומסיים "וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר (ואתחנן ו, ד) ה' אלקינו ה' אחד". ומכל מקום בהל' ט כתב "ואמתת הדבר (היינו אחדותו) אין דעתו של אדם מבין ולא יכולה להשיגו ולחקרו". ועד"ז בפ"ב (ה"י) כתב (לענין ש"הבורא ית' הוא ודעתו וחיו אחד כו'") "ודבר זה אין כח בפה לאומרו ולא באוזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו". והנה מי שלמד ויודע הלכה ז הנ"ל הרי

"יסוד היסודות ועמוד החכמות" ? !

אבל באמת כוונת הרמב"ם פשוטה וברורה, דמה שכתב דעניני ד' פרקים אלו הם ענינים עמוקים ושהם שייכים דוקא ליחידים בעלי חכמה ודעת רחבה, הכוונה היא לידיעת הענינים והבנתם בכל עומקן ובכל פרטיהם. אבל הרמב"ם הרי אינו מבארן כי אם באופן כללי ("כללים גדולים" (פ"ב ה"ב)), ואינו מביא מהענינים כי אם "כטיפה מן הים" ו"כמר מדלי" (כנ"ל), ואותו המעט מזעיר מהענינים שכן הביא הרמב"ם ניתן לכאור"א להבין (עכ"פ באופן שטחי). ואדרבה הרי מבואר בהקדמת הרמב"ם לס' היד (קרב לסופה) שכתב ספרו דוקא לאלו שאינם בעלי דעה רחבה ונפש חכמה שאינם יכולים ללמוד הדינים מהגמרא כו' ולכן סידר את ההלכות "בלשון ברורה ודרך קצרה" . עד שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול, וא"כ ודאי דגם מה שפירש בפרקים אלו שייך לכל, "לקטן ולגדול". וגם פשוט שאין זה בכלל דרישה ברבים, דזהו דוקא לימוד הענינים בהרחבה ובכל עומקן, אבל לא באופן שהביאן הרמב"ם. וגם אין לימוד פרקים אלו בכלל "טיול בפרדס" - שפירושה הליכה לאט לאט בכוונה להתענג מריבוי ויופי פרטי הצמחים וכו' שבפרדס, והוא משל ללימוד הענינים כדי להתענג מכל עומקן ורחבן, פרטיהן וענפיהן. אבל לימוד הענינים באופן כללי על דרך שביארם הרמב"ם בפרקים אלו ודאי אינו בכלל זה (והיינו טעמא ששינה הרמב"ם מלשון הש"ס (חגיגה יד, ב) "נכנסו לפרדס", כי גם כניסה כל דהו מקרי כניסה, ולכן דייק וכתב "לטייל בפרדס"). ואדרבה

כריסו לחם ובשר, ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיצא בהם משאר המצות . . שהן מיישבין דעתו של אדם תחלה, ועוד שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקב"ה ליישוב העולם הזה כדי לנחול חיי העולם הבא, ואפשר שידעם הכל קטן וגדול איש ואשה בעל לב רחב ובעל לב קצר.

וגם כאן אינו מובן, לאיזו כוונה הביא הרמב"ם בספרו ענינים השייכים דוקא ליחיד סגולה ?

וביותר צ"ע בעיקר הגבלות אלו בלימוד מעשה מרכבה ומעשה בראשית, הן הא דאין מלמדין אותן ברבים כו', וגם זה שכתב שאין ראוי ללמד עד שנתמלא כריסו לחם ובשר, שהרי מצות אהבת ה' ויראתו הן חובת כל א' וא' מישראל אנשים ונשים מיום הגיעם למצוות, והרמב"ם עצמו כתב בפ"ב ה"ב שהדרך היחידה להוליד בלבו אהבה ויראה היא על ידי התבוננות בענינים אלו, ואי נימא שענינים אלו שייכים דוקא ליחידים בעלי חכמה יתירה ודעת רחבה, הרי נמנע קיום מצוות אלו מרוב בני ישראל ! וגם באותם השייכים להבין הענינים, היתכן שיבטלו קיום שתי מצוות עד שיתמלא כריסם בלחם ובשר ? ויתירה מזו בפרק א דיסודי התורה מבאר הרמב"ם את הנדרש לדעת כדי לקיים השלשה מ"ע - (א) לידע שיש שם אלוהה; (ב) שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוהה אחר זולתי ה'; (ג) לייחדו, וכיון שגם פרק זה הוא בכלל "מעשה מרכבה" (כמ"ש בפ"ב ה"א הנ"ל), נמצא שאי אפשר לרוב בני ישראל לקיים חמש מצוות עשה אלו, כולל המצוה הראשונה שהיא

פנינים

עיונים וביאורים

איך יתכן שמעשה בראשית לא יהי כתוב בתורה?

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ אמר רבי יצחק: לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהוא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל. ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגדול לעמו לתת להם נחלת נסים וכו' (א, א. רש"י)

על התחלת דברי רש"י "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם" הקשה הרמב"ן: "יש לשאול בה, כי צורך גדול הוא להתחיל התורה בבראשית ברא אלקים, כי הוא שורש האמונה, ושאנו מאמינים בזה וחושב שהעולם קדמון, הוא כופר בעיקר ואין לו תורה כלל". ותיירץ לפי דרכו.

ויש לומר הביאור בקושיית רש"י (ראה גם באר מים חיים, דבק טוב, כאן):

ענין התורה הוא ציוויים והוראות (חז"ג נג, ב; גור ארי' ריש פרשתנו בשם הרד"ק) שניתנו לבני ישראל בתור עם בפני עצמו, המובדל משאר האומות. הבדלה זו חלה בשעת מתן תורה, שאז נאמר "והייתם לי סגולה מכל העמים" (יתרו יט, ה); והתחלתה היתה כבר ביציאת מצרים, שתכליתה היא מתן תורה (שמות ג, יב ובפרש"י), ואז נצטוו במצות "החודש הזה לכם".

ועפ"ז יש לבאר פירוש הקושיא שברש"י - "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם": כל מה שאירע קודם יציאת מצרים ומ"ת, בזמן שבני ישראל לא היו עדיין עם בפני עצמו - לא הי' צריך להיכתב בתורה, שענינה הוראות לעם ישראל, אלא הי' צריך להיכתב בספר בפני עצמו, או להישאר במסורה (כמו שבע מצוות בני נח שלפני מתן תורה).

ועל זה מתרץ רש"י, שגם פרשיות אלו

יש בהן הוראה לישראל בתור עם בפני עצמו (כפי שהם לאחר מתן תורה) - שיידעו להשיב לטענת האומות "לסטים אתם וכו'".

לאן נעלם דיבורו של הנחש?

והנחש הי' ערום גו' ויאמר אל האשה (ג, א)

מצינו בכתובים שהנחש דיבר אל חוה, ונמצא שלפני החטא הי' לנחש כח הדיבור.

ויש לעיין: מדוע לא נתפרשה בכתוב, בין הקללות שנתקלל בהן הנחש, גם קללה זו - שילקח ממנו כוח הדיבור?

ויש לבאר, שקללה זו נרמזת בכתוב "כי עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה ומכל חיות השדה":

שאר הדברים שבהם נתקלל הנחש - "על גחונך תלך" וכו' - אינם עונשים הנוגעים לפעולות הנחש להסית את חוה לחטוא, שהרי לא ההליכה ברגל וכיו"ב גרמו לחוה לחטוא. ועיקר הגורם לחטא הי' כוח דיבורו של הנחש, שבלעדיו לא הי' באפשרותו להסית את חוה.

וזהו מה שאמר לו הקב"ה "כי עשית זאת ארור אתה", היינו שארור הוא באותו ענין שבו חטא, היינו שילקח ממנו כוח הדיבור שבו הסית את חוה לחטוא.

וזהו שמסיים "מכל הבהמה ומכל חית השדה", כי בענין זה אמנם ארור הנחש מכל הבהמות והחיות: שאר הבהמות והחיות - אף שאין להם כח הדיבור, מכל מקום יש ביכולתם להשמיע קולות שונים, נהימה או שאגה וכיו"ב, משא"כ הנחש נסתם פיו לגמרי.

הדבור מופיע
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' יהודה לייב ב"ר
מרדכי אברהם ישעי'
ע"ה נפטר
מבית ב"ק אדמו"ר ז"ע
נלב"ע י"ד ניסן ה'תשס"ט
תנצבה

תשובה בכל יום מחדש

האם העולם נברא "על מליאתו" או "צריך עשיי" ותיקון? / מדוע צריך לחזור בתשובה כל יום? / איך יתכן שצדיקים אומרים בשמונה עשרה "סלח לנו"? / ומה מתרחש בעולם ביום השבת?

מחות התשובה – עבודה תמידית לכל יהודי ובכל יום

אודות העולם שנברא בששת ימי בראשית, אמרו חז"ל (בראשית רבה פ"א, ו) ש"כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריך עשיי". מעשי בראשית אינם מושלמים, וצריכים הם לאדם שיעבוד בהם ויתקנם. דבר זה נלמד ממה שנאמר בפרשתנו (ב, ג) "אשר ברא אלקים לעשות", ודרשו חז"ל "אשר ברא ועשה אין כתיב כאן, אלא לעשות, לומר שהכל צריך תיקון" (פי' המיוחס לרש"י לב"ר שם).

והנה מהלשון "אשר ברא אלקים לעשות", משמע שהצורך בעשיי ותיקון לא נגרם על ידי חטא עץ הדעת וכיוצא בזה; אלא שכך "ברא" השי"ת את העולם מלכתחילה, באופן שעדיין צריך "לעשות" ולתקן את הברואים (וראה במקור הדברים השקו"ט בזה).

ויש לתמוה:

ידוע מאמרם ז"ל (בראשית רבה פ"ד, ז. ועוד) "עולם על מליאתו נברא", והיינו שהעולם נברא באופן מושלם, ורק לאחר מכן נתקלקל על ידי החטאים.

ולכאורה, מאמרים אלו עומדים בסתירה זה לזה: מחד אמרו שהעולם נברא באופן ש"צריך עשיי" ותיקון; ומאידך אמרו שהבריאה נבראה באופן שלם, "על מליאתו"?

תשובה מחדש לאחר כל התעלות

בכדי ליישב את הסתירה האמורה, יש להקדים מה שנתבאר בתניא (פכ"ט) גבי מה שאמר

חיוב ידיעת ה'

מתמה איך כתב הרמב"ם לרבים מעשה מרכבה ומעשה בראשית אף שהדגיש שאין ראוי לכל אחד לטייל בפרדס / מקשה איך יוכלו הרבים האסורים לעסוק בעניני פרדס לבוא לקיום מצוות אהבה ויראה וכן ידיעת ה' ויחודו כו' אחר שכתב הרמב"ם שזוהי הדרך לקיומן / מחלק בין ידיעה כללית המספקת לקיום מצוות הנ"ל לבין גדר טיול בפרדס

גם צ"ב דבפרק ג האריך הר"מ בעניני הגלגלים והכוכבים כו', ובפרק ד אודות "יסודות" הנבראים שלמטה מן הרקיע, ונפש האדם כו', ובהלכה י שם כתב "כל הדברים האלו שדברנו בענין זה כמר מדלי הם ודברים עמוקים הם, אבל אינם כענין עומק פרק ראשון ושני, וביאור כל אלו הדברים שבפרק שלישי ורביעי הוא הנקרא מעשה בראשית, וכך צוו חכמים הראשונים שאין דורשין בדברים האלו ברבים אלא לאדם אחד מודיעין דברים אלו ומלמדין אותן". וחזרת כאן הקושיא הנ"ל, שהרי הבאת דברים אלו בספר המיועד לרבים ודאי נחשבת דרישה ברבים.

וכן בהל' יג סיים: ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצוות האלו הם שחכמים הראשונים קוראין אותו פרדס, ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא

ברמב"ם הל' יסודי התורה (פ"ב ה"ב) אחר שכתב ד"בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו כו' מיד הוא אוהב כו'", ממשיך "ולפי הדברים האלו אני מבאר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים כדי שיהיו פתח למבין לאהוב את השם", והולך ומבאר בהמשך הפרק אודות המלאכים ודרגתם כו'. ובהלכה יא כתב "דברים אלו שאמרנו בענין זה בשני פרקים אלו כמו טיפה מן הים הם ממה שצריך לבאר בענין זה, וביאור כל העיקרים שבשני פרקים אלו הוא הנקרא מעשה מרכבה". וסיים בהלכה יב "צוו חכמים הראשונים שלא לדרוש בדברים אלו אלא לאיש אחד בלבד והוא שיהי' חכם ומבין מדעתו . . ודברים אלו עמוקים הם עד למאד ואין כל דעת ודעת ראוי' לסובלן כו'". וצריך ביאור לפי זה למה הביא הרמב"ם ענינים אלו בספרו, והרי אין לך דרישה ברבים גדולה מזו?

לזיתן ובן זוגו – "קנה לך חבר"

ויברא אלוקים את התנינים הגדולים
הוא לזיתן ובן זוגו
(א, כא. רש"י)

יש לפרש ע"פ דרך החסידות:

בספר "לקוטי תורה" (שמיני יח, ב) מבאר
אדמו"ר הזקן שלזיתן הוא "לשון התחברות
כמו הפעם ילווה אישי אלי", ומרמז על צדיק
שמחובר כל כולו לעבודת השי"ת.

והנה, ה' אפשר להעלות על הדעת, שאף
שכלל גדול בעבודת השי"ת הוא "קנה לך
חבר", שבשביל להצליח בעבודת השי"ת
צריך כל אחד שיהי' לו חבר, שיעזרו איש
לרעהו להתגבר על כל המכשולים - הרי זהו
רק בנוגע לאנשים רגילים, אבל כשמדובר
באנשים שהם בדרגת "לזיתן", אין הם צריכים
ל"חבר", ויכולים הם לעשות ולהצליח לבדם
בעבודת השי"ת.

וע"ז באה ההוראה מהלזיתן, שגם לו ברא
השי"ת בן זוג, להורות שגם מי שעבודתו
לקונו היא באופן גבוה ביותר, גם הוא צריך
לחבר ובן זוג בעבודת השי"ת.

חשיבות רגע אחד

ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה
ר' שמעון אוזר, בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להסיף
מחיל על הקודש, אבל הקב"ה שיועד עתיו ורגעיו נבנם בו
כחום השערה, ונראה כאילו בלה בו ביום
(ב, ב. רש"י)

צריך ביאור: למה עשה הקב"ה מלאכתו
דוקא באופן ש"נראה כאילו בלה בו ביום",
ולא כילה מלאכתו מבעוד יום?

אלא שמכאן למדים אנו הוראה חשובה
בעבודת האדם לקונו:

אמרו חז"ל: "לא ברא הקב"ה בעולמו
דבר אחד לבטלה" (שבת עז, ב). כל דבר ודבר,
וכל רגע ורגע, שברא הקב"ה, גם אם הוא
דבר קטן או זמן מועט ביותר, יש לו תכלית
ומטרה שלשמה בראו הקב"ה. וממילא,
גם מי שלמד תורה עשרים ושלוש שעות
וחמשים ותשע דקות, ויש לו עוד דקה פנוי'
ללמוד - אין לו לבטל ח"ו רגע זה, באשר גם
זמן מועט זה יש לו תכלית ומטרה שלשמה
בראו הקב"ה, ואין לו לגרום שבריאית זמן זה
ע"י הקב"ה יהי' לבטלה ח"ו.

ולכן כילה הקב"ה מלאכתו דוקא ברגע
האחרון שלפני שבת, ללמדנו עד כמה יקר
הוא כל רגע ורגע שיש לאדם, ויש לנצלו
במילואו.

לקראת שבת

דוד (תהלים נא, ה) "וחטאתי נגדי תמיד":

כי הנה, לכאורה יש לתמוה על דבריו של דוד: מכיוון שב בתשובה פעם אחת
על חטאו, מדוע יש לו לזכור את חטאתו "תמיד", והלא כבר התכפר עונו והזדככה נפשו?
ומבאר בזה, שגם כאשר "כבר עשה תשובה נכונה", הרי עיקר התשובה אינה הווידוי
וכיוצא בזה, אלא התשובה שכלב. ומכיוון ש"הלב יש בו בחינות ומדרגות רבות", ואין
אחד דומה לחברו במדרגתו הרוחנית ועבודתו הפנימית, ממילא גם בתשובה יש הרבה
בחינות ומדרגות.

ואין הדברים אמורים רק גבי ההבדלים בתשובה בין אדם לזולתו, אלא גם באותו אדם
עצמו: אינה דומה מדרגת התשובה שנדרשת ממנו היום, למדרגת התשובה שתדרש ממנו
למחר, כאשר יתעלה בעבודתו.

ומכיוון שיהודי מתעלה כל העת בעבודתו מחיל אל חיל, נמצא שבכל יום ויום אין הוא
יכול להסתפק במדרגת התשובה שהשיג אתמול; אלא עליו לשוב ולהתעורר "לתשובה
עילאה יותר, מעומקא דלבא יותר", בהתאם לדרגתו החדשה.

גם מי שלא חטא כלל צריך לשוב בתשובה

עניין התשובה שבכל יום מחדש, לא נאמר רק כנגד מי שנכשל בחטא ח"ו, והרי הוא
צריך לתקן את הפגם בתיקון אחר תיקון לפי התעלותו בעבודת ה'; אלא גם במי שאין לו
חטאים ופגמים כלל:

כאשר יהודי עובד את הבורא ית"ש, הרי כל יום הוא מתעלה למדרגה גבוהה יותר. והנה,
כאשר הוא מעריך את אופן עבודתו ביום האתמול, הוא מוצא שעבודתו אתמול לא הייתה
בשלמות, שהרי היום רואה שאפשר לעלות למעלה עליונה יותר. ומכיוון שעבודתו אתמול
לא הייתה בשלמות, צריך הוא לשוב בתשובה ולתקן את החיסרון שחיסר אתמול באותה
עבודה.

ואף שביום האתמול הייתה עבודה זו בשלמות לפי ערך מדרגתו אז, מכל מקום הרי לגבי
מדרגתו של עכשיו, יש בעבודה זו חיסרון.

ודוגמא פשוטה על זה היא ממצוות הצדקה: שיעור הנתינה לצדקה נמדד לפי ערך נכסי
האדם. והנה, כאשר האדם מתעשר הרי בוודאי צריך להרבות את נתינתו לצדקה לפי ערך
עושרו היום, ואזי נתינתו המצומצמת של אתמול נחשבת לו לחטא ולחיסרון.

וכמו כן הוא בנוגע לכל ענייני עבודת ה', שמאחר שהאדם מתעלה בעבודתו, עליו לכפר
על עבודתו הקודמת שהי' בה חיסרון לגבי דרגתו עכשיו.

ואף שקיום המצווה של אתמול שייך ליום האתמול, וביחס למדרגתו אז הייתה המצווה
בשלמות, ואם כן לכאורה אין להטיל דופי בעבודתו אתמול, הנה באמת אין הדבר כן: אין

לומר שהמצווה של אתמול שייכת רק ליום האתמול, אלא המצווה שקיים אתמול נחשבת כאילו הוא עומד ומקיימה כך גם היום.

וכך מבואר בתניא (פכ"ה), שהמצוות הן למעלה מן הזמן, וקיומן נמשך תמיד, והן פועלות "יחוד . . נצחי לעולם ועד". וממילא כאשר מתעלה האדם למדרגה חדשה נוטל הוא עמו את כל המצוות שקיים עד עתה, וגם המצוות של יום האתמול עודן קיימות ומתקיימות היום. ואם כן עליו לשוב בתשובה ולתקן שיתאימו למדרגה שאוחז בה היום.

דווקא בתפילת שמונה עשרה נזקק היהודי לסליחה

על פי האמור, יש לבאר את שייכותה המיוחדת של ברכת "סלח לנו" לתפילת שמונה עשרה דווקא (בהבא לקמן ראה תורה אור וארא נח, ד. המשך תער"ב ח"ג עמ' א'שמג-ד. ועוד).

ובהקדים, שלכאורה יש לתמוה על כל עיקר ברכה זו. הלא ישנם יהודים צדיקים ובעלי תשובה גמורים שאין להם שום עניין של חטא בלתי מתוקן, ומה להם לומר "סלח לנו" שלוש פעמים ביום?

והביאור בזה הוא, שבעת תפילת שמונה עשרה מתעלה היהודי למדרגה מיוחדת, אשר מחמתה נחשבת עבודת ה' שעבד מקודם לעבודה חסרה שאינה מושלמת. ובקשת הסליחה אינה על חטאים כפשוטם, כי אם על עבודת ה' הקודמת, שאינה בשלמות ביחס למדרגת היהודי בעת תפילת שמונה עשרה.

ביאור הדברים:

בתפילת שמונה עשרה היהודי "עומד לפני המלך" (שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סי' קד ס"ב). והנה, כאשר עומד אדם לפני מלך בשר ודם, הרי הוא מתבטל ממציאיותו לגמרי. בשעה זו אסור לו לעשות שום תנועה שאינה קשורה עם המלך, משום שאם הוא מתעסק בעניינים אחרים, נמצא שאינו בטל לחלוטין אל המלך, והרי הוא מורד במלכות (וראה חגיגה ה, ב אודות מי ש"מחווה במחוג קמי מלכא").

כאשר יוצא הנתיב מלפני המלך, מותר הוא להתעסק בעניינים אחרים. ואדרבא, רצון המלך הוא שהאדם ירגיש את מציאותו העצמית, בכדי שיוכל למלאות רצונו ופקודותיו. ומכל מקום, באותה עת שעומד לפני המלך נדרש הוא לביטול מוחלט מכל וכל, ואז "מתחדש" ונרגש שיש חיסרון בעבודתו מקודם, כאשר לא ה' בטל לחלוטין למלך.

ומעין זה הוא בתפילת שמונה עשרה. במשך כל היום צריך האדם להיות בטל לפני הבורא ית"ש, אך יחד עם זאת עליו לעבוד עבודתו באמצעות גופו וכוחות נפשו, וממילא אין הביטול מוחלט. אבל בשעת תפילת שמונה עשרה אז עומד היהודי לפני המלך עצמו. וממילא בשעה זו הוא בטל בתכלית לפני הקב"ה ואינו מרגיש שום מציאות עצמית כלל. ואזי "מתחדש" ונרגש שבעבודתו במשך כל היום ה' חיסרון.

ועל כן יהודי אומר בתפילת שמונה עשרה את ברכת "סלח לנו". הוא מרגיש אז כיצד

עבודתו במשך כל היום הייתה חסרה, ועל כך הוא מבקש "סלח לנו", והוא מתקן את עבודתו שתתאים לפי ערך ביטולו שבשעת שמונה עשרה.

בששת ימי המעשה – "על מליאתו", ובשבת – "צריך תיקון"

ומעתה יש ליישב את מאמר חז"ל "עולם על מליאתו נברא", עם מאמרם ז"ל "כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשיי":

הן אמת שהעולם נברא באופן מושלם, אך שלמות זו הייתה רק בששת ימי המעשה. ואילו ביום השבת ירדה לעולם מדריגת קדושה גבוהה ביותר, שמחמתה יכולים הנבראים להתעלות למדרגה עליונה הרבה יותר. ומחמת גילוי זה כבר אין הנבראים נחשבים למושלמים, אלא הם צריכים "עשיי" ותיקון בכדי להתעלות למדרגות שהם יכולים להגיע אליהם עתה.

ולכן, כאשר מתאר הכתוב את שביתתו של הקב"ה ביום השבת, הוא חותם "אשר ברא אלקים לעשות". ביום השבת, כבר אין העולם נחשב "על מליאתו", ואז הוא צריך התעלות, "עשיי" ותיקון, על ידי עבודת הנבראים.